

Rizika zkoumání sociálních systémů

Kauzalita, zkreslení, experiment

Metodologie výzkumu politiky a mezinárodních vztahů

2009

Obsah přednášky

- Problém zkreslení v důsledku neúplné kontroly a sledování všech relevantních proměnných.
- Charakteristika druhů zkreslení při sledování proměnných a konstatování kauzálního vztahu.
- Seznámení s logikou experimentu a problematika zkreslení jako důsledek procesu zkoumání.

Sociální systémy a nebezpečí nedostatečné kontroly

- **Sociální systémy** v sociálních vědách: velice komplexní přirozené systémy, není jednoduché je izolovat od významných vazeb okolí.
- **Riziko** – v rámci analýzy budou chybět klíčové proměnné a vztahy, jiné budou nesprávně zařazeny (podstata zkreslení).

Cíle zkoumání sociální reality

- Hledání opakujících se schémat, pravidelností, usuzování na logiku fungování přirozených systémů.
- Snažíme se izolovat jevy a vykládat je pomocí pozorování proměnných a vztahů mezi nimi – vyvozování příčinných (kauzálních) vztahů a následná generalizace do pravidel – zákonů.
- Takové zobecnění znamená pochopení sociální reality (umožňuje orientaci v prostředí a jeho předvídatelnost).

Redukce reality při sociálně vědném výzkumu

(Příklad: demokratický mír)

- Redukce počtu pozorovaných proměnných
(demokracie, kooperace / autoritářský systém, agresivita)
- Redukce analyzovaných vztahů mezi nimi
(vztah vnitřního politického uspořádání a zahraničně politického chování)
- Redukce zkoumané populace na vzorek (N=?)
(Německo, Francie, USA, SSSR, KLDR, Polsko)
- Redukce časového kontinua (bod, několik málo bodů)
(1945 x 2007; 1914-1939 v 1948- 1989)

Kauzální charakter vztahu

Podmínky pro konstatování vztahu příčiny a následku:

1. Musí existovat změny v obou proměnných.
2. Musíme vyloučit existenci další (vnější) příčiny.
3. Změny musí být v logickém časovém pořadí.

„Lidé čtou Foreign Affairs a proto rozumí blízkovýchodnímu konfliktu“

1. (Čím častěji) čtou a jsou (tím častěji) schopni vysvětlit - existuje souvislost - *splněna první podmínka(!)*
2. Nejsme schopni vyloučit jinou proměnou – možná jsou schopni vysvětlit, z jiného důvodu než je čtení FA (píší, učí, byly tam, podíleli se na tom...) – *nesplněná druhá podmínka (!)*
3. Nejsme schopni říct co bylo dřív – nečtou třeba proto, že tomu rozumí? – *nesplněná třetí podmínka (!)*

Hypotéza

- Jde o očekávání o stavu věcí (odvozené z teorie) které má být ověřeno...
- Navrhuje, jaký vztah mezi proměnnými by měl existovat.
- *Překládá realitu do jazyku výzkumu.*
- *Je zároveň testem toho, zda je výzkum vůbec možný.*

Druhy zkreslení

(při sledování proměnných a konstatování kauzálního vztahu)

Kauzální vztah může být zdánlivý, zastřený či neprůkazný a to např. z důvodu:

- Nepravé korelace
- Vývojové sekvence
- Chybějícího středního členu
- Dvojí příčiny

Nepravá korelace

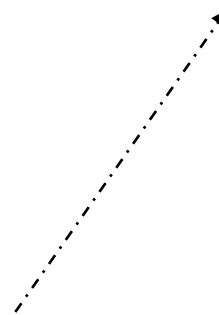
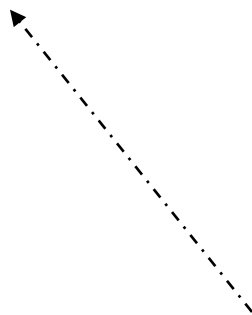
Nezahrnutá proměnná ovlivňuje obě analyzované

- Pozorování: Země v EU mají zodpovědnou zahraniční politiku.
- Hypotéza: Zodpovědná zahr. politika je důsledkem členství v EU.
- Nezahrnutá proměnná: Politická a ekonomická struktura zemí EU (vyspělé průmyslové demokratické země)
- Nepravá korelace - vysvětlení:
 - Vyspělé země potřebují pro maximální rozvoj své ekonomiky společný volný trh (proto jsou v EU)
 - Vyspělé země preferují kooperativní a předvídatelné mezinárodní politické a ekonomické prostředí (proto mají zodpovědnou zahraniční politiku)

Členství
v EU

Zodpovědná
zahraniční
politika

Politická a
ekonomická
struktura
(**vyspělost**)
země

Vývojová sekvence

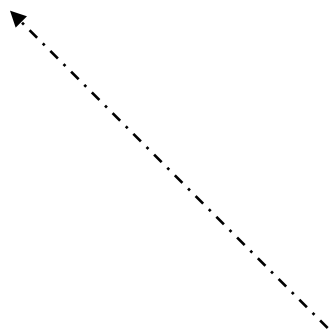
Předcházející nepozorovaná proměnná ovlivňuje
nezávislou proměnnou

- Pozorování: Chudé rozvojové země usilují o hospodářskou nezávislost.
- Hypotéza: Nízká ekonomická úroveň státu, vede ke snaze o dosažení hospodářské soběstačnosti.
- Předcházející nepozorovaná proměnná, která ovlivňuje nezávislou proměnnou: koloniální minulost (nerozvinutých) zemí.
- Vysvětlení: Chudé rozvojové země po získání nezávislosti nechtějí být hospodářsky svázané s bývalými kolonizátory...

Nízká
hospodářská
úroveň

Snaha o
hospodářskou
nezávislost

**Koloniální
minulost**

Chybějící střední člen

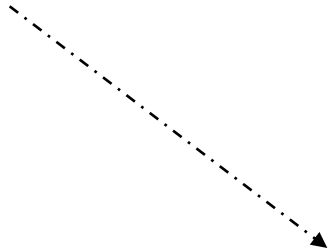
Mezi příčinou a následkem je mezikrok – významná proměnná, bez které souvislost nedává smysl.

- Pozorování: Vyspělé země jsou proti liberalizaci trhu se zemědělskými komoditami.
- Hypotéza: Hospodářská vyspělost, je důvodem pro odpor proti liberalizaci zemědělských trhů.
- Chybějící střední člen, který jsme nezahrnuli do analýzy: neefektivní a nekonkurenceschopné zemědělství.
- Vysvětlení: S hospodářským rozvojem často souvisí zaostávání primárního sektoru (v efektivitě i příjmech). Následná regulace a ochranářství vede k nekonkurenceschopnosti sektoru. Zájmové skupiny ovlivňují politiku země – aby ta nepodporovala liberalizaci.

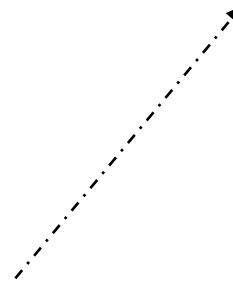
Hospodářská
vyspělost

Odmítání
liberalizace
agrárních trhů

Neefektivní
zemědělství

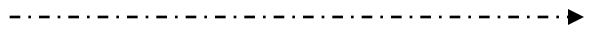

Dvojí příčina

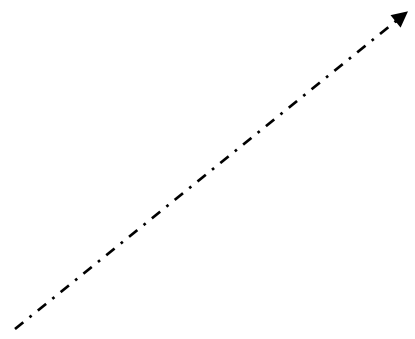
Následek má dvojí příčinu, při vynechání jedné z nich je souvislost neprůkazná.

- Hypotéza: Země s kvalifikovanou pracovní silou, technologicky vyspělá, s vysokým HDP na obyvatele má konkurenční výhody a bude proto vnímat globalizaci pozitivně.
- Pozorování: v současné době jsou politiky vyspělých zemí často brzdou globalizačních tendencí...
- Chybějící druhá příčina: sociální solidarita (i mezi odvětvími ekonomiky), sociální jistoty, problematické postavení citlivých odvětví...
- Vysvětlení: ve vyspělých zemích jsou zároveň citlivé sektory, které jsou vystaveny tvrdé zahraniční konkurenci – vzhledem k solidaritě je snaha poskytovat těmto pracovníkům příjmy obvyklé v jiných odvětvích; existuje rozvinutý sociální systém + zájmové skupiny jsou silné a aktivní.

Míra vyspělosti
zemí

Míra podpory
globalizace

Mzdové náklady, náklady
sociálního státu, tlak
zájmových skupin

Experiment v sociálních vědách

- Omezená možnost aplikace – nenaplněná ambice.
- Kvaziexperimentální metody.
- Logika klasického experimentu.

Příklad:

Vstup české republiky do EU – účinek přesvědčovací kampaně (?)...

- Nástroj - výzkum veřejného mínění;
- Před zahájením kampaně: 40% pro vstup, po skončení kampaně 60% pro vstup.

Interpretovat nárůst odpovědí pro, jako důsledek kampaně je nepodložené a dost možná nesprávné.

Možné typy zkreslení při výzkumu

Historie – vnější činitel koinciduje v čase a je milně interpretován jako vliv kampaně.

Zrání – změny vyvolané tokem času promění populaci a jsou zaměněny za efekt kampaně.

Prostředí – jeho působení samo změní hodnoty proměnné.

Instrumentace – změna výzkumného nástroje, nástroj neprodukuje reliabilní výsledky.

Testování – samo měření působí změnu v hodnotách proměnných.

Jakékoliv zkoumání které je na bázi srovnávání statistických skupin či předběžného a následného pozorování je zatíženo těmito zkresleními.

EUR posílí vůči USD; USA zveřejní obavy z konkurence dobudovaného vnitřního trhu; Irsko pustí Nice; evropský export vzroste (HISTORIE).

Lidé se náhodně setkají s informacemi o EU; získají praktické zkušenosti s tím jak lze přejít hranice a jaký je rozdíl mezi zeměmi které tam jsou a které ne; ti kdo mají strach z Německa se stávají menšinou; nikdo nekupuje pozemky v pohraničí; lze pracovat v zahraničí, zlepšuje se jazyková vybavenost (ZRÁNÍ).

Respondenti znechuceni neustálým omíláním vstupu do EU a už raději odpovídají že „jo“ nebo našťvaně že „ne“....(PROSTŘEDÍ).

Naštvaní jsou i tazatelé a ptají se ledabyly a dotazníky si vyplňují sami...(INSTRUMENTACE).

V důsledku tázání se, se nastartuje myšlenková aktivita, kterou by taková věc jako kampaň nespustila a člověk „získá“ názor (TESTOVÁNÍ).

Kvaziexperimentální metody

Srovnávání statistických skupin

(Sledoval kampaň? Jaký má názor na vstup do EU?)

- Kdo sledoval, je častěji pro vstup (samovýběr).
- Nevíme co bylo dřív (postoj, či sledování kampaně?).
- Splněna jen podmínka souvislosti, nejsme vůbec schopni vyloučit jinou příčinu ani nevíme co bylo dřív.

Předběžné a následné pozorování

(Měříme před kampaní a po ní)

- Před kampaní: co si myslí o vstupu do EU?
- Po kampani: co si myslí o vstupu do EU?
- Před kampaní bylo pro vstup méně než po ní...
splněna i podmínka časové následnosti, nevíme ale jestli to není způsobeno jinou příčinou (!)

Experiment - charakteristika

Pracuje s experimentální a kontrolní skupinou:

- experimentální skupina je vystavena změně v důsledku manipulace s nezávislou proměnou;
- následně se měří hodnoty závislé proměnné v experimentální skupině;
- poměřují se s hodnotami závislé proměnné v kontrolní skupině.

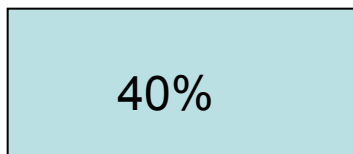
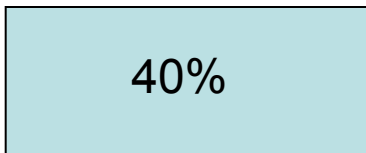
Postup při experimentu

Příklad: **Kampaň „Vstup ČR do EU“** (dopad konkrétního segmentu kampaně – film, přednáška, reklama..)

1. Vytvoříme dva reprezentativní vzorky populace;
2. Jeden vystavíme kampani (filmu, přednášce...);
3. Srovnáme jejich postoje ke vstupu do EU;
4. Rozdíl mezi nimi je vliv (*segmentu*) kampaně;
5. Podmínky
 - musíme zajistit, aby experimentální skupina byla a neexperimentální skupina nebyla vystavena podnětu;
 - obě skupiny jsou „shodné“;
 - nejsou ovlivněny jinými vlivy.

Nákladné a velmi obtížné (!)

Kontrolní skupina

50% (?)
60% (?)

Předběžné měření

Intervence

Následné měření

Experimentální skupina

